

UDVARHELYI HIRADÓ.

KÖZMIVELŐDÉSI, KÖZGAZDASÁGI ÉS KÖZEGÉSZSÉGÜGYI HETILAP.

Előfizetési díj

vidékre postán, vagy helyben házhoz hordva:
Egész évre 4 frt.
Fél évre 2 frt.
Negyed évre 1 frt.
Egyes szám ára 10 kr.

Megjelenik minden szombaton este.

Hirdetménydíj:

Ötven centiméternyi területen megfűző hirdetmény ára első beigtatáskor 50 krajcár, második beigtatáskor 10 percent, harmadik és minden további beigtatásnál 20 percent árlengedés. Száz centiméter területet elfoglaló hirdetmény ára első beigtatáskor 1 frt, második beigtatáskor 10 percent, harmadik és minden további beigtatás alkalmával 20 percent árlengedés. Bélyegdíj minden beigtatáskor 30 kr. **Mellékletdíj:** Százától 1 frt 40 kr. — A díjak előre fizetendők.

A szerkesztő lakása:

Botos-utca, ref. tanári lak, emeleti lakosztály.

Kiadóhivatal:

Becsek Dániel könyvnyomdája.

Előfizetési felhívás.

Lapunk pártolót tisztelettel kérjük okt.-decemberi előfizetéseik megtételére. A feltételek lapunk homlokán olvashatók.

Sz.-Udvarhelytt, 1877. szept. 15.

Szakács Mózes, *Becsek Dániel,*
lapt. és felelős szerk. kiadó.

KÖZMIVELŐDÉS.

A magyar unitárius egyházi főtanács közgyűlése.

(Vége.)

Kolozsvár, szept. 4.

Egyik érdekes tárgy volt a jelentések között az angol unitáriusokkal folytatott levelezés előterjesztése. A vidékről bejött consistorok ez alkalommal értesültek a püspök és egyházi képviselő tanács által irt és vett levelekből a magyar-angol és amerikaiak közt évről-évre mind bensőbbé váló nemes viszony közelebbi évi eredményeiről. A levelezésből kellemesen győződött meg a főtanács az angol unitáriusok őszinte testvéries érzelmeiről s a magyar unitáriusok s általában az egész magyar nemzet anyagi és szellemi előhaladása iránti meleg érdeklődéséről.

TÁRCA.

Udvarhelymegye közoktatás- és közmivelődésügyi állapota.

Irt a „Székelyegylet“ 1877. aug. 20-án Sz.-Udvarhelytt tartott második évi közgyűlésén felolvasta Kozma Ferenc. (Folytatás.)

III.

Megyénk közmivelődési egyéb tényezői, illetőleg közegei, követői a társulás egy vagy más formájában lépnek elének. Ezek közül mint a legrégebbek és legérdekesebbek egyikét 1) a népnevelési egyletet említem első helyen.

A b. e. Eötvös közoktatásügyi miniszternek, a népnevelésügy e dicső apostolának támadott volt lelkében az a szép gondolat, hogy a társadalmat a társadalom által gyógyítsa meg, hogy a népiskola életgyökerének a köz- és nyilvános élet talajában fakasszon éltető nedvet. Felemelő, szép gondolat volt, csak nem a magyar társadalomban realizálható. Nem az angol társadalom vagyunk mi, melyre a nemzet egész napjainkig bizhatta közoktatásügyét! Szegénység, inség, nyomor nem eszközei a nagy eszmék megvalósíthatásának! És az Eötvös eszméjéért ha itt-ott felcsillámlott is a lelkesedés tüze, rendre-rendre a nálunk annyira ismeretes hamu, a kitartáshiány, a közönyösségnek hamva alá temetkezett. Talán az egyedüli az országban, mely még ma is meleget ad: az udvarhelymegyei népnevelési egylet. Hogy ennek melege is milyen eszközökkel tartható fenn, nagyon jól tudják a tüzhöz közel állók.

A br. Baldácsy Antal által az összes protestáns egyházak részére tett nagylelkű alapítvány ügyét szintén tárgyalás alá vette a főtanács, s az e. k. tanács által eddig tett lépéseket örvendtes tudomásul véve, helyben hagyta, egyszersmind br. Baldácsynak jegyzőkönyvileg köszönetét fejezte ki, erről a nemeslelkű alapítót küldöttség útján köszönő levélben értesítvén.

Dávid Ferenc életrajzának a nagy reformator emlékezetére 1879. évben tartandó három százados ünnepélyre megírása és kiadása tárgyában tett képv. tanácsi előterjesztést a főtanács elfogadta. Az életiratót a főtanács korábbi határozata és felkérése következtében Jakab Elek kitűnő történészünk fogja megírni.

A főjegyzői hivatal új szervezése tárgyában javaslatlételre kiküldött bizottság javaslatát a tegnapi ülésben terjesztette elő. A javaslat, melyben a főjegyzői hivatal mint egyházi második sarkalatos tiszt körülményes körülírása, hatásköre s teendői megszabása iránt adatott vélemény, a legélénkebb vitát keltette fel, melyben Gyöngyösi István, Kis Mihály esperesek, Csegezi László, Váradi Károly, Szentiványi Gyula, Veres Dénes és a kiküldött bizottság eladója: Nagy János vettek részt. Végül a bizottság javaslata egész kiterjedésében elfogadtatott, egyik pontja a Szentiványi Gyula által ajánlott módosítással.

Az elfogadott javaslat határozattá emelése

Azonban tény az, hogy ez egylet majdnem egy évtized óta fenáll s ez idő alatt nem kis áldozatokkal járult a közmivelődésügy oltárához.

Azon idő alatt t. i., míg a népoktatási törvény és a közoktatási kormány még kevéssé léphetett túl az elméletek küszöbén, halmaz teendői között még nem juthatott volt el az árva és üres népiskoláig, azon időben teljesített egy nemes missiót ez egylet. A megye szegényebb népiskoláit tanszerekkel, az elhagyatott gyermekeket tankönyvekkel ellátni: ezt tűzte ki feladatául. S e téren nem kevesebb, mint 1122 frt érő segélyt tudott nyújtani. Később a szegény néptanító-egylet vette pártfogásába, melynek kebelében pályadíjakra és a szegényalap javára közel 200 frtot adott. Azután a tanító-egylet öt fiókkörének öt könyvtárt alapított 300 frttal. A múlt évben pl. a megye különböző pontjain 12 népkönyvtárt 278 frt 64 krral, s a sz.-udvarhelyi ref. leányiskolát s a reáliskola előkészítő osztályának szervezhetését 50—50 frttal segítette.

Mind olyan szép és maradandó tények, a melyek, ha ma megszűnnék is tovább élni és működni az egylet, fennen hirdetnék, hogy egykor létezett és méltó volt alapítóhoz és az Eötvös nevéhez.

De ez egylet nem szűnik meg, mert tagjainak száma ma is 97-re megy. S 10 frtos alapító tagsági részvényekben 2000 frt alaptőkéje van részint kötvényekben, részint takarékpénztárban.

A népnevelési egyletnek tehát nemcsak multja van, hanem azon hasznos közmivelődési tényezők közé számítjuk, melyektől még jövőben is eredményeket várhatunk.

által a főjegyzői hivatal teljesen külön választott a közigazgatási jegyzőségtől. Rendes teendői: hogy a főpapi széknek rendes előadója és jegyzője, ő szerkeszti a főpapi szék kiadványait stb., rendes előadója a főtanácsnak és zsinati gyűlésnek, mely tisztében a képviselő tanács, jegyzők (a tanügyi, közigazgatási és a pénztári jegyzők) segítik, utóbbiak az ügyeket az egyh. képviselő tanácsból teljesen felszerelve kötelesek ily főtanácsi vagy zsinati gyűlésekre betérjeszteni, hol a jegyzőkönyvet szintén a főjegyző vezeti, maga szerkeszti a főtanácsi határozatokból a kiadványokat is.

Papok felszentelése, egyházi tanácsosok és tisztviselők felesketése alkalmával s általában mindazon esetekben, amidőn mint főjegyzőnek papí funkciót kell teljesítenie, a kánonok értelmében eddig is gyakorolt hatáskörében meghagyatott.

Rendkívüli teendőjéül állapított meg, hogy „mint főjegyző“ és a püspöki szék megüresedése, vagy a püspök akadályoztatása esetében az egyház törvényei szerinti „ideiglenes egyházi elnök“ vezeti az egyház ügyeit s annak egyházi külképviseletét, aszerint és oly mértékben, amint a püspök betegsége esetében az által, püspök nem léte vagy akadályoztatása esetében az egyházi főtanács s illetőleg az e. k. tanács által erre megbízatik.

A főjegyzői hatáskör körülírását indokoltá különösen az tette, mert az egyházi képviselő tanácsi közigazgatási jegyzőségtől külön választá-

2) A néptanítók általános egylete alkotmányos új korszakunk egyik legsajátabb szülötte. Valamint egyebütt az ország területén, sőt mondhatni a legelső között megalakult megyénk kebelében is 1870/71-ben a felekezeti jelleg nélküli tanítóegylet, a póttanfolyamoknak ez élő emléke és természetes folytatása. Célja ennek a szakszerű önképzés ápolása a társulás szokott eszközeivel, általában pedig az önmivelés, a testületi szellem ébresztése és a társadalomban komoly munka és előrehaladás által tiszteletet és becsületet szerezni az oly sokáig lenézett, megvetett tanítói állásnak.

Mi, akik ott állottunk az ujszülött bölcsőjénél és láttuk annak erőtlenséget, bizalmatlan lépteit az új légkörben; láttuk a régi örökösöket kaján szemekkel tekinteni az egyenjóság és önállóság e legifjabb követelőjére; hallottuk közöttünk suhogni és körülöttünk ólálkodni az ismert féltékenykedés baljóslatu szellemeit; küzdöttünk a közönységgel, a meghasonlás üszkét közénk dobó régi gárda hőseivel: mi végre öntudatos bizalommal tekinthetünk társadalmunk e jóra való elemére, mely már közmivelődésünk hasznos tényezőjévé vált, s melynek önállóságát nincs miért féltetnünk, annyival inkább, mert bebizonyult, hogy ez önállóság semmi becsületes érdekeknek rovására nincsen.

Az udvarhelymegyei tanítótestület, mint egylet, 5 fiókkörre oszlott fel, u. m. sz.-kereszturi, az u. n. sóvidéki, udvarhelyi, homoróvidéki és erdővidéki fiókkörre, mely utóbbi elszigetelt földrajzi fekvése miatt önálló egyletté vált ki a többi körök közül.

sát egyéb nyomás érdekeken kívül már a teendők sokasága is sürgetőleg követelte.

Egy másik fontos ügy a tordai iskola ügyében az állam és egyház közt folytatott tárgyalások előterjesztése volt, a főtanács a képviselő tanács eddigi lépéseit helyben hagyta s a továbbiakban belátása szerinti intézkedésre hatalmazta fel.

Nagy zajt okozott Torda-Aranyoskörnek egy a főtanácshoz intézett felterjesztése, melyben egy higgadtabb megfontolást érdemlő közügyben mendemondák után indulva, oly tendenciájú határozatot hozott, s azt feliratában még ildomtalanabb hangon úgy fejezte ki, hogy egy érdemes testület az által sértve érezte magát. A kör alaptalan feliratát a főtanács ad acta tétette.

Szept. 5.

F. hó 3-án délután a főtanács a választásokat ejtette meg a megüresedett állomásokra. Főjegyzőnek majdnem az összes szavazatokkal Simén Domokos a kitünő egyházi író és tanár választotta meg. Midőn a választás eredménye kihirdetett, a főtanács kitörő lelkesedéssel éljenzéssel adott kifejezést a megválasztott érdemei elismerésének, akinél méltóbbat e kitünő egyházi méltóságra valóban nem is választhatott. A megválasztott — ki huzamosabb idő óta tartó betegeskedés után alig lábadozó erőben jelent meg a gyűlés színén — mély megindulással fogadta a közbizalom megtisztelő nyilvánulását, azonban egészségi tekintetből, kérte arról való lemondása elfogadását. A főtanács e lemondást el nem fogadva, egészsége helyreállításáig a megválasztottat a teendők vitelétől felmentette, s helyettesítésének elintézését a képv. tanácsra bízta.

Megválasztottak még a kolozsvári főtanoda felügyelő gondnokaiá Horváth Kálmán és Kővári László, a kereszturi algymnasium felügyelő gondnokává br. Orbán Balázs, a kolozsdobokai egyházkör jegyzőjévé Péterfi Dénes, a kolozsvári főtanoda könyvtárnokává Pap Mózes, a kolozsvári főtanoda igazgatójává Kovács János, a kereszturi iskola igazgatójává Sándor János, egyházi közigazgatási jegyzővé Kovács Antal. A választások mind a szavazatok nagy többségével történtek, és aki ez egyház ügyeivel ismeretes, el kell hogy ismerje, hogy a legjobb eredménnyel ütöttek ki.

A fiókkörök 4—6 gyűlést tartanak éven át és egy közgyűlést évenként, felváltva Udvarhelyt és Kereszturon.

A gyűlések tárgyai: próbatanítások, paedagogiai értekezések és eszmecserék, neveléstani művek ismertetése, népiskolai tankönyvek bírálatos megvizsgálása, a napi népiskolai tanügyi kérdések tárgyalása s ezekhez hasonló. S örömmel jegyezzük meg, hogy láttunk régi tanítókat az önmivelés ez eszközeinek felhasználása által egészen felemelkedni az ujkor színvonalára. Mely tapasztalat megnyugtat, hogy nem volt haszon nélküli a küzdelem és a munka s egyszersmind buzdít annak tovább folytatására.

A tanítóegyleti önképzés eszközeihez tartoznak a fiókköri nevelésoktatástani könyvtárak, melyek a népnevelési egylet anyagi segítségével alapítottak. Ilyen tanítóegyleti szakkönyvtár ma 5 létezik a megye területén, mindenik 70—80 kötet könyvet tartalmazván s a tagsági könyvtárjából évről-évre gyarapíttatván. E könyvek használása úgy biztosítottatik, hogy minden gyűlés alkalmával egy néhány kötet tanulmányozás végett kiosztatván, annak tartalmáról az illető a következő gyűlésen referálni tartozik.

Lépések vannak téve minden iskolához természetrajzi tanszergyűjtemény szervezésére. Evégre a kereszturi kör egy utasító füzetet készített, mely az egylet költségén kinyomatván, a tagok közt szétosztottatik.

Az egylet kebelében a lelkes tanügybarát ujszékelű Raffaj Károly 300 frt alapítványával, ugy Tibád A. akkori alispánnak nagyon tisztelt főispánunkkal való egyetértés folytán történt fel-

Tárgyaltatt és elfogadtatt a képviselőtanács által 1878-ra megállapított költségvetés s az 1876. évi zárszámadás.

A legélénkebb vitát keltette fel a tegnap szept. 4-ki ülésben a képviselőtanács előterjesztése a Tivoli-utca sarkán levő háznak két alkalmas tanári lakká kiépítése iránt. E kérdés felett magában a képviselőtanácsban már hosszas vitakozások voltak ez év elején, míg végre egyhangu határozatból ajánlattal most a főtanács elé terjesztett. Két-három egyh. tanácsos ellene szólván az építésnek, többen annak keresztülvitelét erős érvekkel sürgették. Az épület roskadozott állapota miatt amugy is kijavítandó, jelenlegi terjedelmében azonban a benne levő két szállás nem alkalmas családós tanárok abba elhelyezkedésére, már pedig nyomós okok sürgetik, hogy a tanárok lehetőleg az iskola közelében láttassanak el alkalmas természetbeni szállásokkal. Megfontolandó azonban az is, hogy az építésre kész pénzalap nem áll rendelkezésre, s a kiépítés csak kölcsönművelettel vihető keresztül, a hátralékkamatokból 4—5 év alatt behajtható összegből leendő visszafizetéssel. Mindkét fél érvei erősek és számba veendő, s nem csoda, ha ez egy tárgy majdnem 2 óráig tartó vitát idézett elő. Részt vettek a vitában Nagy Lajos, Kovács Antal, Pataki László az építés ellen, Váradi Károly, Kis Mihály, Gyöngyösi István, Nagy János, Szabó Mózes, Kovács János az építés mellett nyilatkozván; végre az ügy szavazás utján döntetett el, s a nagy többség az építést a képv. tanács előterjesztésének elfogadásával elhatározta s annak keresztülvitelét a képv. tanácsra bízta.

A három unit. gymnasium s az összes felekezeti népiskolák állapotáról szóló zártudósításokat — mivel jelentékeny haladás mutatkozik — a főtanács örvendetes tudomásul vette.

A házszabályjavaslat egy a főgondnok Daniel Gábor elnökle alatt Gyöngyösi István, Kozma Ferenc, Darkó Sándor, Pálfi Ferenc tanácsosokból alakított főtanács bizottságnak adattak ki, a jövő főtanácsra beadandó véleményes jelentéstétel végett, meghatározatván azok előzetes köröztetése az egyházkörökkel is.

A néhai Mikó Lőrinc egyházjogi munkája és kánon-gyűjteménye kiadásra előkészítése a jövő főtanács ülésig a képv. tanácsnál megsürgettetett.

hívása és buzdítására egy tanítói segélypénztárt szervezett, mely 13 alapítótag 10—10 frtos, 17 pártolótag kisebb-nagyobb összegű és 20 rendes tanító- és tanítónő-tag, több udvarhelymegyei község, egyszer mindenkorra fizetett 5 frt részvényével s a népnevelési egylet 100 frt adományával s ez összegek gondos gyümölcsötetésével odáig gyarapodott, hogy az alaptőke ma már 1200 frt körül áll.

A segélyezés már két év óta megkezdődött s minden tanítótag 10—10 frt segélyben részesült ez ideig.

E segélyalap hivatása, ha odáig erősödhetik az alaptőke, az, hogy idővel rendszeresített fizetésjavítást nyujthasson a megye területén működő minden tanító- és tanítónőnek.

Ugyancsak az egylet kebelében szervezett Raffaj Károly egy alapot a megyei népiskolai szegény tanulók taneszközökkel való segélyezésére. Ez alap eddigelé 30 frt érő tankönyvet osztott ki s jelenleg 217 frt 48 krból áll.

E tanítóegylet a nyilvánosság előtt nagy zajt nem ütött, magáról sokat a sajtóban nem beszélt, közlönyt nem alapított, követeket ide-oda nem küldött, feliratokat, körözüvényeket nem szerkesztett, országos reformokon nem törte a fejét; de hogy valami hasznost mégis mivel, hogy hét év óta nem épen ok nélkül áll fen, azt jegyzőkönyvei s némileg e vázlatosan érintett adatok megerősítik.

3) A közmivelődési tényezők között nem jelentéktelen szerepet vívtak ki maguknak újabb időben a daláregyletek, vagy a „Magyar Nyelvőr“ által agyonütött műnéven a dalárdák.

A tárgysorozat szept. 4-én d. u. 5 órakor volt befejezve, amidőn püspök Ferenc József emelkedett szép beszédben fejezte be a gyűlést, meleg köszönetet mondván az egész főtanácsnak az ügyek elintézésében tanusított buzgalmaért s különösen az elnök-főgondnoknak megjelenéseért s azon tapintatos, bölcs és erélyes tevékenységeért, melylyel a tanácskozásokat vezette.

A bezáró imát Kis Mihály árkosi pap és sepsi-miklósvárköri esperes mondotta.

A vidékiek az esti vonattal el is utaztak haza. Elutazott az egyház közszeretben álló derék főgondnoka is, akit az indóházhoz a helybeli consistorok közül sokan kikísértek.

Az egyházi főtanács jelen ülésében meggyőződést szerezhetett az ügyek helyes vezetéséről, gyorsaságáról, s a tevékenységi összes ágakban az ügykezelésnek az eddigi eredményekhez képest fejlettebb voltáról, céltudatos eredetéről, amiben az érdem oroslánrésze az alig egy éve választott új püspök személyét illeti. S örömmel említjük itt fel Kis Mihály esperesnek új püspökünknek az egyház közigazgatásában szerzett érdemeiért nyílt ülésben tett elismerési nyilatkozatát. (n.)

KÖZGAZDASÁG.

Eszmetörédek nemzetgazdasági hivatásunkról.

Felolvasta báró Orbán Balázs Székely-Udvarhelyt, a „Székely mívelődési és közgazdasági egylet“ udvarhelymegyei fiókegyletének 1877. aug. 19-én tartott közgyűlésén.

(Folytatás és vége.)

Meg van már régóta oldva azon problema, hogy miként tenyészhetik dusan a népet a kopárabb hegyvidékeken is; hisz ott van Csehország, Tirol, Svájc, a Feketehegység stb., hol sokkal mostohább természeti és égalji viszonyok közt, sokkal nagyobb számban, de mégis virágzó jólétben élnek a népek, mert mit a talaj mostohasága és csekély termőképessége megtagad, azt megadja és pótolja az emberi kéz alkotó képessége és a keresetek sokoldalúsága. Tulnag sűrű népesedéssel még a legtermékenyebb, nemzetgazdaságilag legfejlettebb országokban is a földmivelés nem képes egymá-gára sem elég foglalkozást, sem elég keresetképes-

Ilyen a tanintézeti ifjusági dalárdákon kívül megyénk területén ez idő szerint csupán egy van, az udvarhelyi, mely 1868-ban alakult s az első székely dalegylet volt. Ez évben 26 működő és 80 pártoló tagja van. 1872-ig szerzett egy zongorát s alapított gazdag hangjegytárt. 1872—1876-ig 3796 frt 21 kr bevétele s 3759 frt 18 kr kiadása volt.

1874. május 25-én tartotta zászlófelavatási ünnepélyét. A zászló Lázár Mihályné Gilyén Anna adománya s értéke 600 frt. Az ünnepélyen a kolozsvári és m.-vásárhelyi dalkörök és a sz.-kereszturi állami tanítóképezde ifjusága magándalegylete vett részt.

1874-ben az egylet az országos dalegylet tagjává lett és az ugyanazon évben Kolozsvárt tartott országos dalünnepélyen a verseny alkalmával a juri által első helyen kitüntettetett. Karnagy jelenleg Liskay.

Sz.-Kereszturon egy pár izben szervezett volt dalkört Berecký Zsigmond, sőt a mult télen anynyira vitte, hogy egy hangversenyt is rendeztek, melyen nem hiányzott az elismerés és buzdítás; fájdalom! rá ez is csakhamar követte elődei sorát: közönyösségi aszkóiban — kimult.

A homoróvidéki tanítói fiókkörnek is volt egy év előtt virágzó dalárdája. Most ez is szünetel. De a leányzó nem halt meg talán, csak alszik?!

Valóban, a tanítói fiókkörökhöz alig illenek valami inkább, mint a műének ápolása.

(Vége köv.)

seget nyújtani; annál kevésbé adhatják azt a kevés termőtalajt nyújtó s a természeti és égáji csapásoknak inkább kitett hegyvidékek. Ily helyeken csakis a foglalkozások többoldalúsága, a munkaerő célszerű kihasználása állapíthatja meg a nép jólétét, s az országoknak ezen sarkaló felvirágozását.

Alig létezik nép, mely munkásabb, tevékenyebb, tanulékonyabb lenne; mely a kitartó szorgalommal nagyobb felfogási képességet párosítana, mely ipari és kereskedelmi vállalatokra nagyobb hajlammal bírna a székelynél; a népesedési arányok is kedvezőknek mondhatók; mert egy négysz. mfdre nálunk alig esik 2—3000 lélek, míg Svájc, Tirol és Belgium némely részeiben 7—10,000 ember él egy négysz. mfdön.

Honnan ered tehát, hogy ily előnyös néptulajdonok, ily kedvező népesedési arányok mellett népünk mégis szegénységgel küzd s ma holnap az önfentartás küzdelmei alatt való összeroskadástól kell féltelnünk?

Egyenesen eddigi nevelésrendszerünk és foglalkozásunk egyoldalúságából.

Iskoláztottjainkból, urfinál, jogásznál, hivatalnoknál, papnál s szakértelem nélküli gazdánál más alig került ki; a nemzetgazdászati nagy kérdések, melyek nyugat népének minden rétegeit áthatották, s már évtizedek óta foglalkoztatják, nálunk névleg is alig voltak ismeretesek; minden bölcsességet a corpus jurisban és a bibliában kerestek.

Nagy igazság az, hogy aminő intelligenciája, olyan a néz is.

Népünkkel értelmiségének egyoldalúsága hűn tükrözötte vissza magát, az más foglalkozások ismeretének hiányában kizárólag a földművelésre adta magát, úgyve azt kitartó, ernyedetlen szorgalommal, de kevés szakértelemmel; úgyve azt egészen kezdetleges modorban, fogékonytalanul a gazdaságot azon nagyszerű vívmányai iránt, amelyek más népeknél a munka eredményét és hasznát sokszoroztatták; munkálkodva roppant sokat rosz eszközökkel és rosz rendszer szerint, amely alig tud annyi nyereséget felmutatni, hogy a földbe takart magot és a ráfordított munkabért visszaadja. Dolgozva egy évben négy hónapot, emésztve és helyélve nyolc hónapot.

Semmi sem természetesebb tehát, hogy ily munkarend, ily egyoldalú s szakértelem nélküli foglalkozás mellett — a munka folytonossága és keresetképesége hiányozván s így ezen roppant tökének csak kisebb része gyümölcsözöttetvén — elő kellett természetes következményként állani, főleg a népesség elszaporodásával, a közelszegényedésnek, s az önelhagyottság azon borús érzetének, mely az eredménytelen küzdelem sötét hátterét szokta mindenhol képezni.

De nekünk csüggednünk, önmagunkat elhagyni nem szabad, mert azon népet, mely önmagát elhagyja, az Isten is elhagyja. Nekünk más hasonló viszonyok- és elhelyezésben élt népek fejlődéstörténelmét tanulmányoznunk, s az abból levont következtetéseket alkalmaznunk kell, s ha az előhaladás eszközeit megszerzők, népünk életképesége bizonyos bizossítani fogja az üdvös eredményt.

Ha Svájcban, Tirolban, Csehországban s más hegyvidékeken a nép munkakörét vizsgáljuk, úgy találjuk, hogy a népességnek csak egy része foglalkozik földműveléssel; de azt szakértelemmel és eredményesen üzi, egy hold földből több termelési hasznót mutatván fel, mint mi öt annyiából kicsikarni tudunk. A népesség másik része kereskedelemmel, gyár- és kézi-iparral foglalkozik, sőt maguk a földművelők is a mezei munkától szabadon maradó idejüket házi-ipar üzésével hasznosítják.

Tehát a munka folytonossága-, sokoldalúsága- és keresetképeségében találjuk fel a népjólét hatalmas és mulhatlan emeltyűjét, ezek előfeltételeit kell az államnak és a nép megmentésére és fel-emelésére vállalkozott székely gazdasági és köz-művelődési egyesületnek előteremteni.

Azt mondhatják, hogy miként merhet ily nagy feladathoz ily csekély erővel, inkább jó akarrattal bíró egyesület hozzáfogni? Azonban, t. gyűlekezet, bár most kezdetben erőnk korlátolt, még sem szabad az önszegélynek nagy alapelvén nyugvó ez egyet hivatását és horderejét kicsinyelnünk; mert igen gyakran idéztek elő kicsiny eszközökkel már nagy eredményeket a népek életében; ez egyetnek körvonalozott, sajátos működési körén kívül a figyelemébreztés, az irányadás is hivatása körébe tartozik és ez azon tér, amelyen csekély eszközeivel is nagy eredményeket foghat felmutatni.

Mert nincsen a nagy magyar hazának egyetlen oly fia, aki a székely nép iránt rokonszenvenvel, mondhatnám kiváló előszeretettel ne viseltetnék; a székely önfeláldozó hazaszeretete és hősiessége a multban az érdem és elismerés dicskoszörújával övedzi körül e népecskét; hivatása bizossítja az érdekeltséget a jelenben, a támogatást a jövőben. Nincsen széles Magyarországnak egyetlen hű fia se, aki ösztönszerűleg ne érezné azt, hogy hazánk bizosságának és szabadságának egyik főfeltétele, mondhatnók conditio sine qua nonja az, hogy a keleti határainál őrt álló székely nép erős, tett- és védelemképes legyen, hogy annak hős fiai megtartassanak e hazában e haza szolgálatára. Már pedig, ha most már előre nem gondoskodunk a létfeltételek megteremtéséről, e nép munkakedvének hasznosításáról, be fog rövid időn következni azon sajnós, de elkerülhetetlen eset, hogy a most szórványos székely kivándorlás, vagy ha úgy akarják kiszivárgás, tömegessé fog válni; mert nézzenek önök szét a meredek oldalokon mindenütt mutatkozó szakadásokon, amelyek ma kis árkok, de pár év mulva roppant mélyedésekké alakulnak, melyek lassanként egész határrészek termő talaját teszik hasznavehetlenné, s egész községek táplálékát vonják el. Nézzék önök a mindinkább fogyó és pusztuló erdősegeket, amelyek a székelység felerészének adtak eddig keresetet, s melyek a jelenlegi vadmodoru kezelés mellett rövid időn teljesen ki fognak pusztulni, amikor aztán több mint 150,000 embernek fog egyetlen jövedelmi forrása elapadni. Mert ki merné tagadni, hogy ma egész Csik-, Udvarhely-, Háromszék- és részben Maros-Tordamegyék havasali része is a fakeskedéssel tengeti életét, földművelésre alkalmas talajuk oly kevés és rosz minőségű lévén, hogy az az ottani népesség egy negyed részének sem tud kenyeret szolgáltatni.

Már ma is a folytonos letarolási rendszer mellett az erdők oly messze esnek, hogy 2—3 napha kerül egy szekér tüzi-, épületfának, vagy eszköznek a legközelebbi városba való beszállítása; egy pár évtized alatt az erdő egészen kifogy, s ha addig is népnek más munkakört nem bizossítunk, a tömeges kivándorlásnál más sors reája nem várhat.

Ezt kell a székelyegyletnek megértetni, s bizonyos e szerényke egyet, mely most tagjait leginkább itt önkörünkben toborzá, a nagy magyar haza fiai közt is fog buzgó proselitákat és nagylelkű támogatókat nyerni, s így birtokába jutand az eszközöknek, melyekkel kitűzött nagy célját, ha nem is most mindjárt, de idővel érvényesítheti.

Tehát ez egyetnek első teendője a nagy magyar közönség és az államhatalom érdeklődésének felkeltése, mert fájdalom, hogy ezen az ország szívéből messze eső területre vajmi kevés figyelmet fordítottak eddig kormányaink, melyek például hazánk felső vidékének emelésére vasutak építése, vízi-utak szabályozása, jeles szaktanodák állítása által oly nagy áldozatokat hoztak. Oda kell tehát az egyetnek törni, hogy a kormány jövőben ne tekintse e székelyföldet jól jövedelmező adóterületnek, hanem tegyen is valamit az adóképeség emelésére, ipari szakoktatás emelésére, a hitelviszonyok rendezésére. Az ipari szakoktatás csekély áldozattal megkezdhető, ha reál- és gazdasági intézeteinknél, főleg az e városban szerve-

zett főreáliskolában az ipari szakoktatás is szerveztetik, s a kiválóbb tanoncoknak alkalom nyújtatik itt szerzendő előismereteiket külföldi tapasztalatokkal is kibővíteni. Ezt a székelyegylet által szervezendő néhány ösztöndíjjal tetemesen lehet előmozdítani.

Hitelviszonyaink rendezése, önálló magyar jegybank, iparunk és kereskedelmünk felélesztése, külön vámterület nélkül, a birtokviszonyok rendezése tagosítás nélkül — képzelhetlen. Már pedig tudjuk, hogy a két első feladatok Bécnek, az utóbbit pedig előintézkedések nélkül a székelyföldön áthajszolni nem lehet.

Mert épen a birtokviszonyok rendezetlenségére tehát egy abnormis helyzet, élteti a székelységnek egy negyed részét. Tudjuk azt, hogy minden székely községben sok oly szegény szellérféle ember létezik, akinek fekvő birtoka alig van; de az ilyen az oszthatlan közhelyeken és havasi legelőkn az ugarban tartott, vagy aratás után felszabadult határrészekben szabadon legeltethet egy pár igásmarhát, amelylyel szekereskedik, napszámoskodik, vagy az osztatlan havasi erdősegekből fát szállít a városokba, s így a közönsön vagy másén élődvé, fentartja magát és családját. Ugyde ezen usurpatio a tagosítással, a közhelyek és erdők felosztásával be lenne szüntetve, természetesen jogosan; de egy-szersmind a nagyszámu szegényebb néposztály megélhetése is lehetlenné tétetnék.

Mielőtt tehát a birtokrendezést és tagosítást a székelyföldön keresztül vinnők, előre gondoskodnunk kell a birtoktalan szegényebb néposztály jövőjéről; azt pedig csakis a gyár- és házi-ipar honosítása által érhetjük el, hogy így a kereset nélkül maradandó s a földművelésnél foglalkozást nem találó népfellegnek itthonjában munkakört teremtsünk és keresetmódot bizossítsunk.

E tekintetben a székelyegylet rövid fenállása óta és csekély anyagi eszközeivel is tett valamit, legalább az előmunkálatokhoz hozzáfogott, akkor, midőn néhány székely ifjut az ipari és gazdasági szakoktatásban segélyez, s főleg azért, hogy a székelyföld közgazdászati statisztikájának megírására ily nagy munkához méltó pályadíjt tűzött ki.

Egy oly munkával, mint iránytűvel kezünkben aztán megkezdhetjük a regeneratio, az átalakítás nagy művét; fametszetben, szalmafonásban, érc, bőr, kender, len feldolgozásában kiképzett fiatalaink segélyével honosíthatjuk a házi-ipart, a miáltal a birtoktalanoknak munkájuk keresetképeségét, a földművelőknek pedig munkaszünetek idejében nyereséyes mellékeresetet, s így a munka folytonosságával bizossítjuk, így aztán a sok csecsebecseért s más iparcikkéért külföldre vándorló milliókból bennmaraszthatunk e hazában. E statisztika segélyével megjelölhetjük azon pontokat, hol nagyobb gyárvállalatokat létesíthetünk, melyek egy egész vidék népének nyujtan-danak foglalkozást és keresetet.

Az egész székelyföld értelmisége, községei, s a magyar haza vagyonosabb osztálya által támogatandó székelyegylet, higyjük, hogy maga is rendelkezni fog oly anyagi eszközökkel, miszerint ily kisebbmértvű vállalatokat kezdeményeztessen; de mindenesetre bírand oly erkölcsi tekintélyvel és nyomatékkal, hogy az államkormánylyal az ily vállalatok előfeltételét: a székelyföld néhány főbb ipari és kereskedelmi pontjára irányulandó szárnyvasutak kiépítését, hajókázható két folyónk (Maros és Olt) szabályozását, s a gyár- és iparvállalatok bizonyos időre való adómentességét kieszközölje; készítményeinknek a fővárosban, s főleg természetes piacunkon: keleten, elhelyezést, árutért nyisson.

A természet mindennemű áldásaival elárasztotta e területet: só, vas, réz, cinóber, kén, kőszén roppant mennyiségben ajánkzik a kiaknázásra; fánk, lenünk, kenderünk, bőrünk, szurkunk s még rongyunk is mind feldolgozandó gazdag anyagul kínálkzik nyereséyes ipari és gyári vállalatokra. Népünkben megvan a hajlam és tanulékonyág, mit ipari és gazdasági szakoktatás-

sal könnyen lehet fejleszteni, s így értelmiséggel párosult nagy munkaerejét saját és az állam jólétének előmozdítására fordítani.

A gazdaggá és nagygyá lételemi mind megvannak itt, csak az intéző és mozgó kéz hiányzott. A székely közigazgatási és közművelődési egyletre vár azon nemes feladat, hogy az állam és a magyar közönség segélyével elhárítsa fejlődésünk akadályait, s rávegye a székelységet azon utra, amely jövő jólétének és nagyságának biztos kikötőjébe fogja eljuttatni. Kívánom, hogy siker kövesse e nagyra hivatott egylet önzetlen nemes fáradozásait.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Képviselőházunk 15-én újból megkezdte tanácskozásait. A híresztelt interpellációk is megtörténtek. Interpelláltak gróf Apponyi Albert, báró Simonyi Lajos, Simonyi Ernő, Helfy Ignác és Irányi Dániel. Mindenik a keleti kérdés tárgyában.

* A megcsontított törökök albuma a képviselőházban. Helfy szept. 15-ki interpellációjának illusztrációjával 31 kabinetportrait mutatott fel a képviselőházban, melyek egy konstantinápolyi fényképész által az oroszok által megcsontított törökökről vannak felvéve. Borzasztó album ez. A lábszáron, a ködökön, a derekon súlyos sebek vannak ütve. Két képen a megvakított török tartja ölében: fején és karjain súlyosan összezuzott gyermekeit, két leány őrzi kiterített anyja összemarcangolt holttestét. Egy szegény nő ágyékán tárja föl súlyos sebeit. Egy másik fejét hajtja a másik ölébe, dereka van összetörve. Öreg török ködökig levetkőztetve van, mindenütt összesesítve. Legtöbb seb fején, lábszáron és karon van ejtve. Borzadály és undor fogja el az embert a borzasztó album látására.

— Szeptember harmadik hete hazánkban a török fegyverek plewnai győzelme fölött való örvendezés hete.

E hét elején tudta meg t. i. Budapest s általa az ország a szeptember második hetében Plewnánál, a Sipka-szorosban és a Jantra mellékén történt eseményeket, mire az országos öröm fővárosi és vidéki világitásokban tört ki.

Plewnánál t. i. szept. 11-től fogva bezárólag 16-ig éjjel-nappal szakadatlanul folyt a harc, s a rohamtámadások egymást érték, végződve a legtöbbször a törökök diadalával.

Vesztettek a törökök is, de a muszkák veszteségeit valóságos vérfürdőknek írják.

A Jantra vidékén Mehemed Ali szorongatta a cárevics hadait. A Sipka-szorosban pedig Szulejman foglalta volt el a néhány óra múlva ismét elvesztett Miklós-erődöt.

Az országos öröm első gyümölcse a fővárosban e hó 18-án megjelent következő szózat:

„Budapest főváros polgáraihoz!

Polgártársak!

A népek sorsa, szabadsága fölött örökös örök igazság döntött!

Amit az egész magyar nemzet szíve, lelke mélyéből kívánt, amiért fohászkozott, tüntetett, sőt erős elhatározással tette készen állott, az teljesült.

A léteért, de egyszersmind az emberiség legszentebb jogáért: a népszabadságért küzdő hős testvér, a török nemzet győzött.

Osman pasa Plewnánál nemcsak hazája, hanem a civilizáció ellenét tiporta le.

Szulejman pasa nemcsak Törökország, hanem az örök igazság lobogóját tüzte ki a Sipka-szoros fölött.

Mehemed Ali pasa a Jantránál üldözi a népszabadság fölkelésült ellenségeit.

Moukhtar pasa Ázsiát az ellenséges seregektől megtisztította.

Ily örökfenyű tettek, ily óriási siker az emberiség részéről elismerést, a testvér magyar nemzet részéről annál is inkább méltó megünnepelést kíván, mert a magyar nemzet kezdetől fogva a szabadságot védő török mellé állott, akkor, a midőn az elhagyatva volt. Érti ezt ma és büszke rá e hon minden fia.

Kérjük Budapest polgárait:

I. Lengessék zászlóikat házaikon.

II. Ma, kedden, este 7 órakor világítsák ki ablakaikat.

III. Este 7 és fél órakor ünnepélyes körmenetre induljanak a Kálvintérről.

Polgártársak! Ti tudjátok, hogy ma a viskó ablakába tett legszerényebb mécs is a szívünkben élő öröm tiszta lángján gyul meg.

És tudjátok, hogy a legszerényebb polgár számot tesz a körmenetben, mely a népszabadság és a testvéri szeretet dicsőítésére indul.

Egyek voltunk az aggodásban, legyünk egyek az örömben. Tolmácsolja ezt minden ház, minden polgár.

Világítsatok! Csatlakozzatok!

Amit a szózat kívánt, meglelt, sőt a vidéki nagyobb városok is már 18-án este fénytengerben usztak.

Városunk 19-én világitott. Volt több transparent, s az utcákon hullámozott ezrenyi néptömeg örvendezésének különféle módon adott kifejezést.

— A harc Plewnánál, a Sipka-szorosban és a Jantra vidéken még szakadatlanul foly. A muszka cár minden áron győzni akar.

— Andrássy és Bismarck 19-ikén tanakodtak Salzburgban.

— Szerbia és Görögország akcióba lépése talán elmarad.

— Főtiszteletű Nagy Péter, erdélyi református püspök ur, az idén a deézi egyházmegyében tartott püspöki vizsgálatot. Deézsre érkezett szept. 8-án, ahol méltó fogadtatásban részesült és 9-én délelőtt prédikált, délután pedig a szokásos vizsgálatot végezte. 10-én Magyar-Láposra utazott Roth Pál deézi egyházmegyei főgondnokkal együtt, honnan Berkészre menve, bevégezte hivatalos látogatását. Visszatérében 12-én ismét Deézsre volt, ahonnan 13-án Kolozsvárra visszautazott.

Hirdetmény.

Özv. Lakatos Andrásné s fiainak Szentegyház-as-Oláhfaluban 79. 81/2 h. r. sz. a. (vendégfogadó) 405 □ öl, és 5447 h. r. sz. a. 320 □ öl területű belső telkek, rajta levő ház- és épületekkel, ugyszintén 4 drb külső-, szántó- és kaszálóval együtt, örök áron eladandó, vagy esetleg hasznobérbe kiadandó lenne.

Értekezhetni Lakatos Jánossal Székely-Udvarhelyt. [14] [*—1]

— Protestáns püspökök. A magyar haza tizenegy protestáns püspöke (t. i. öt református, öt lutheránus és egy unitárius) szept. 18-ikán Miskolcra utazott egyik társuk Kun Bertalan tiszáninnyi református püspök házában tartandó barátságos tanakodásra. Kolozsvárról a református és unitárius püspökök, hir szerint, együtt indultak el. Üdvös kezdemény. Sokat remélünk, sokat várunk.

— Bizottságalakulás. A népiskolai hatóságokról szóló törvények által rendszeresített állandó népnevelési bizottság megyénk kebelében is megalakult folyó hó 18-ikán. Elnöke Héjja Endre, alelnöke Kovács Antal, jegyzője Váró Ferenc. Albizottság is van alakítva, melynek elnöke Kozma Ferenc. Üdvözljük az új nevelési tényezőket. Adja Isten, hogy életutját emlékeztető méltó tények jelöljék!

— Borbáth Antal, helybeli polgár, folyó hó 16-án délután egy negyedóraig tartott szenvedés után, szélhűtés következtében, meghalt. Özvegyet és növendékárvaikat hagyott. Nyugodjék csendesen!

× Id. Kassai F. Domokos mai napon nyitotta meg mézársházát az ugynevezett szöcsbolt helyiségében. Amint közhírré is tette, a marhahus, juh- és sertéshus kilogrammját oly árbau fogja vágatni, mint a mézársházát, annyi különbséggel, hogy igazságos kimérésről biztosítja a közönséget. Reméljük, hogy saját érdekében be is váltja ígéretét. Ez esetben hisszük, hogy az eddig oly sok huzásvonásnak kitett közönség nem is fogja megvonni pártolását. Üdvözljük nevezett vállalkozót a versenyben, kit, amint értesülünk, a mézársházát már előre megbuktatni szándékszik, amint ezt már eddigelé több vállalkozóval megtette. De a közönség érdekében is óhajtjuk, hogy ez be ne következék.

Kiadó-tulajdonos és felelős szerkesztő: Szakács Mózes.

Gyomorbajokban

szakorvos

Dr. Lőrinci Ferenc,

Budapest, Zöldfa-utca 39.

(Levelezés útján is.)

[15]

[3—1]

Dr. Handler Mór

ORVOS-, sebész tudor, szülész és szemész, [24—5]

gyógyít gyökeresen fényes és tartós siker biztosítása mellett mindennemű

TITKOS

betegségeket:

1) az onfertőzésnek minden következményeit, ugyanint magömléseket, az ingerlékeny gyengeséget, az ondofolyást, kikötösen a tehetetlenséget

(elgyengült férferőt);

2) húgyvesefolyásokat (még oly idültet is), a nemzőrészek bujakkóros fekélyeit és másodrendű bujakkórt minden alak-
jában és elcsúfításában;

3) húgyveseszűkítések; friss és idült nyákfolyásokat nőknél, az ugynevezett fehér folyást, és az onnan eredő

MAGTALANSÁGOT;

4) bőrkiütéseket; 5) bőrkéregbetegségeit és mindennemű vizelet nehézségeket.

Rendel napontként:

Alkalmazt 10 órától 1-ig, délután 3 órától 5-ig, és este 7 órától 8-ig.

Lakik: Pesten, belváros, Kigyó-utca 2-ik szám, a kigyó- és városház-utca sarkán (Rottenhiller-féle házban), I. emelet, bemenet a lépcsőn.

Díjjal ellátott levelekre azonnal válasz adatik és a gyógyszerrek megküldetnek.